

Šefik Bešliagić

NOVOPRANAĐENI NATPIS NA STEČKU U GORNJOJ MEĐEDI KOD GRADAČCA¹

Potrebno je reći da u sjevernoj Bosni nema mnogo stećaka. Područja sjevernih graničnih opština ili uopšte nemaju stećaka, ili su tu oni vrlo rijetka pojava. Tako, naprimjer, na područjima opština Orašje, Bosanski Šamac, Bosanski Brod, Bosanska Gradiška, Bosanska Dubica, Bosanski Novi i Velika Kladuša dosada nisu uopšte nađeni stećci, a područja opština Brčko, Modriča, Odžak i Derвента — da navedemo samo one koje su bliže Gradačcu — posjeduju u svemu 164 stećka, raspoređena na 14 mjesta, od čega dvije trećine oko Odžaka, i to u uspravnim oblicima za koje ne možemo tvrditi da su baš pravi stećci. Na području opštine Gradačac postoje samo 2 lokaliteta sa ukupno 5 stećaka. Od toga se 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak) nalaze na mjestu koje se zove Kamenje na Ražljevima kod sela Ledenice, oko 6 km zračne linije sjeverno od Gradačca. Druga skupina od 2 stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak) smještena je na lokalitet Kamenovi u Donjim Srnicama, oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu od Gradačca².

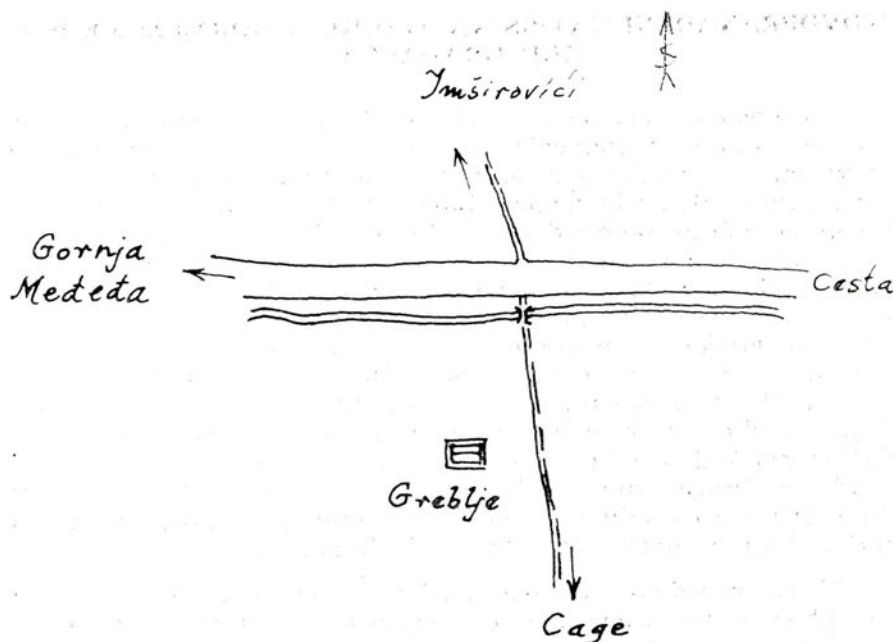
Velike vrijednosti stećaka ogledaju se prvenstveno u reljefima na njihovim stranicama, koji su nekada figuralne predstave, a nekada mogu imati dekorativno ili simboličko značenje. Posebno veliku vrijednost imaju oni primjerci stećaka na kojima su uklesani natpisi. Kako je poznato, u čitavoj Bosni i Hercegovini evidentirano je ukupno oko 60.000 stećaka, od čega sa reljefima nepunih 8%. Bosansko-hercegovački stećci u svemu imaju 323 natpisa, što iznosi 0,55% od ukupnog broja ovih spomenika³. Na žalost, u okolini Gradačca dosada nije bio evidentiran ni jedan primjerak stećaka sa reljefom ili natpisom. Zbog svega toga, novopronađeni stećak kod Gornje Međeđe predstavlja izvanredno vrijedan primjerak.

Selo Gornja Međeđa je udaljeno oko 11 km zračne linije jugozapadno od Gradačca. Dolazi mu se jednim dijelom asfaltirane ceste koja od opštinskog centra vodi ka Srebreniku i Tuzli, zatim krakom odvojka makadamske ceste ka Gračanici, a potom dobrom seoskom cestom ka Gornjoj Međedi.

Nedaleko zaseoka Imširovići, lijevo od ceste, a s desne strane rječice koju ovdje zovu Međeđska rijeka, na blagom izbočenju njeve Uzejra Omerovića, pokraj seoskog puta za Cage, nalazi se naš

osamljen stećak. Sam lokalitet na kojem je taj stećak poznat je pod imenom Greblje, a udaljen je od zaseoka Imširovići oko 600 m zračne linije na južnu stranu.

Na priloženoj skici terena vidi se položaj našeg stećka.

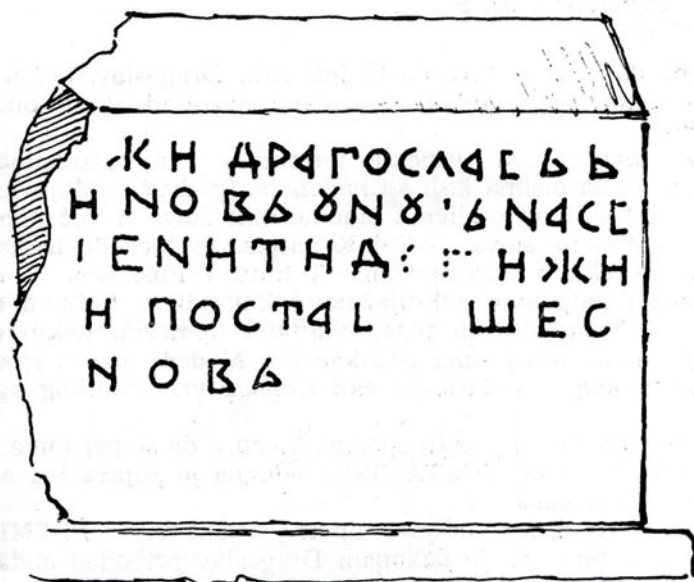

Stećak je od krečnjaka, oblika dobro klesanog sljemenjaka, postavljenog na postolja u obliku posebne ploče. Znatno je okrnjen sa jedne uže (zapadne strane). Taj odlomljeni dio nismo našli. Osim toga, spomenik je djelomično utonuo u zemlju. Sačuvani veći dio stećka ima ove dimenzije: dužina 100, širina 110, a visina do vrha krova (bez postolja) 87 cm.

Spomenik je orijentiran po pravcu sjeverozapad — jugoistok, što je čest slučaj kod stećaka.

Kako je već rečeno, lokalitet se zove Greblje. Pretpostavljam da je tu nekada bilo još stećaka koji su, međutim, tokom vremena na razne načine nestali. Održao se samo ovaj sljemenjak, vjerovatno zbog toga što je bio najmasovniji, pa prema tome i najotporniji. Nije isključeno da se njegov otkinuti dio nalazi negdje u blizini, zatrpan zemljom⁴.

Na stranicama sljemenjaka nema nikakvih reljefnih motiva, a natpis bosančicom uklesan je u 5 redova na njegovoj južnoj bočnoj strani. Evo kako taj natpis izgleda:

Pisar i klesar natpisa, ukoliko se ne radi o istoj ličnosti, bili su dobri majstori. U natpisu nema skraćenica, ni ligatura, ali se na krajevima riječi koje se završavaju konsonantima stavljaju tanki poluglasi. Slova su relativno velika, uspravna i pretežno uglasta. Inače su dosta pravilna i dobro komponovana. Između tih uspravnih slova jedino se razlikuje tanki poluglas koji je nakošen udesno. Većina slova su uobičajena u natpisima stećaka, osim slova K zbog toga što njegov drugi dio nije luk nego ugao, i slova T zbog toga što nema jednako dugačke uspravne crte nego srednju dugačku a ostale dvije vrlo kratke, a posebno slova E koje je sasvim uglasto i kao takvo dosta neobično.

Šteta je što su neka slova djelimično ili sasvim oštećena, a posebna je šteta što nedostaje čitav jedan dio natpisa. Ipak nam sačuvani dio omogućuje da u prvom redu pročitamo ime *DRAGOSLAV*, u drugom redu je srednja riječ vjerovatno *UNUK*, u trećem redu izgleda da imamo drugu polovicu od riječi *PLEMENITI*, u četvrtom redu mislim da nedostaju samo dva slova da bi se pročitalo *POSTAVISE*, dok je ostalo vrlo teško rekonstruirati.

Ako nedovoljno vidljiva slova stavimo u zagrade, onda bi u transkripciji ovaj natpis najvjerovatnije glasio ovako:

....(Ž) I DRAGOSLA(V) 'V
 INOV' UNU(K)' NA S(V)
 (M)ENITI D(AB)IŽI
 I POSTA(V). ŠE S
 NOV'

Izgleda da se saopštava da tu leži neki Dragoslav, nečiji unuk, na svojoj plemenitoj (zemlji) i da su mu spomenik (kam, bilig) postavili sinovi.

Po osobinama slova i jezičkim terminima, ovaj natpis ima mnogo sličnosti sa natpisima koji su nađeni na području Majevice. Pored većine istih ili vrlo sličnih standardnih slova, i već pomenuta dva rjeđe korištena slova — T i K natpisa iz Međeđe nalazimo u natpisima stećaka u Vukosavcima, Tobutu i Puškovcu, u opštini Lopare, kao i natpisima u Sniježnici i Bogutovom Selu, u opštini Ugljevik⁵. U Tobutu, osim toga, vidimo i upotrebu nekih drugih slova koja su po osobinama ista kao i u Međeđi, napr., slova Ž i nakošenog tankog poluglasa, pa čak i onoga vrlo rijetkog uglastog slova E⁶.

Okolnost da sinovi podižu spomenik ocu, i da se pri tome u natpisu upotrebljava riječ POSTAVIŠE, redovna je pojava i u natpisima majevičkih stećaka.

To što je u našem natpisu upotrijebljena riječ PLEMENITI, jasno govori o tome da je pokopani Dragoslav pripadao ondašnjem povlaštenom društvenom sloju — društvu feudalaca, slično onima što leže pod stećcima u okolini Lopara — Bratosalićima iz Pipera, Bogosaliću iz Lipovica, ili Dragoju Junotiću — Tupkoviću, plemenitom Svibničaninu iz Tobuta⁷.

Sve te veze sa stećcima Majevice upućuju na zaključak da je stećak Dragoslava iz Međeđe djelo majevičkih majstora.

Nema dovoljno pouzdanih elemenata da bismo mogli sasvim precizno datirati stećak sa natpisom u Gornjoj Međeđi. Neka slova ovoga natpisa bi pripadala prije XIV nego XV v., kao što su T i Ž, ali oblici većine ostalih slova više su pojava XV v. Ako pri tome još uzmemo u obzir veliku sličnost sa natpisima stećaka majevičkog područja, koji su pretežno datirani u XV v., onda je najvjerovatnije da i stećak u Gornjoj Međeđi možemo smatrati istovremenom pojavom. Najmanje ćemo pogriješiti ako ga stavimo u kraj XV v., odnosno u početak XVI v., kada su ove krajeve naseljavali hercegovački stočari i kada je Međeđa bila u sastavu turske nahije Soko⁸.

NAPOMENE:

- 1 Do prije nekoliko mjeseci u Gradačcu je živio Ahmed Šehić, penzionisani šef željezničke stanice, koji je volio svoj grad i njegovu širu okolinu, interesovao se za istoriju toga kraja i marljivo prikupljao podatke koji su se na to odnosili. Bio je povjerenik Zavoda za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine i kao takav je dosta pomogao u zaštiti starina toga kraja. Između ostaloga, on je kod sela Gornja Međeđa pronašao jedan stećak sa

- natpisom u bosančici, obavijestio Zavod o tome nalazu i na samome terenu pomogao da se u junu 1973. g. posao oko evidentiranja obavi bez teškoća.
- 2 Š. BEŠLAGIĆ, Stećci, kataloško-topografski pregled, Sarajevo 1971, 41, 133 i 451—452.
 - 3 Š. BEŠLAGIĆ, n. d., 54.
 - 4 Istom prilikom sam na području Gornje Međeđe evidentirao još jedan stećak. Kod zaseoka Durakovići, na njivi »Osinjak«, lijevo od ceste ka selu, nalazi se zemljom prekriven sanduk (217x73 cm), koji je prije 30 godina prevrnut. Prema obavještenju vlasnika njive Halila Durakovića i njegovih komšija, na gornjoj strani stećka (sada donja) nalazi se natpis na »madžarskom jeziku« Mislim da bi trebalo organizovati i istraživanje ovoga stećka
 - 5 M. VEGO, Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine IV, Sarajevo 1970, br. 290, 303, 305 i 312—314; Š. BEŠLAGIĆ, Stećci Majevice, Starinar XX, Beograd 1969, 12—13 i 18.
 - 6 M. VEGO, n. d., br. 303.
 - 7 Š. BEŠLAGIĆ, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine XII, Sarajevo 1969, 137—140; M. VEGO, n. d., br. 298 i 303.
 - 8 A. HANDŽIĆ, O islamizaciji u sjeveroistočnoj Bosni, Prilozi za orijentalnu filologiju XVI — XVII, Sarajevo 1970, 26 i 29.

DIE NEUENTDECKTE AUFSCHRIFT AUF DEM STEĆAK (GRABSTEIN) IN DER UMGEBUNG VON GRADAČAC

Im Dorf Gornja Međeđa, in der Umgebung von Gradačac, in Nordbosnien, wurde in Jahre 1973. ein sarkofagähnlicher Grabstein mit Untersatz (ziemlich beschädigt) entdeckt, der an einer Seite eine eingemeisselte Inschrift mit Butchstaben in bosnischer Zyrillik trug. Davon benachrichtigt, nahm der Autor an Ort und Stelle alle notwendigen Angaben über das Denkmal, überzeichnete die Inschrift, studierte sie gründlich und schrieb darüber diesen Artikel.

Nach der Meinung des Autors besagt die Inschrift, dass der Feudale Dragoslav hier beigesetzt worden ist, und dass ihm seine Söhne dieses Grabdenkmal errichten liessen. Nach der Buchstabenanalyse und der Analogie sehr ähnlicher Aufschriften auf Grabsteinen in dem nicht weit liegendem Gebiet des Majevice — Gebriges vermutet der Autor, dass dieser Stećak und die Inschrift aus dem Ende des XV. oder Anfang des XVI. Jhd. stammt.

In dem Artikel wird darauf hingewiesen, dass die Grabsteine (Stećci) in dem Gemeinde Gradačac, sowie in den Gebieten der umliegenden Gemeinden Nordbosniens ziemlich selten sind. Besonders selten jedoch sind solche Grabsteine mit Verzierungen oder Aufschriften, so ist der Autor der Meinung, dass der neuentdeckte Stećak in Gornja Međeđa ein wertvolles Kulturdenkmal ist.